

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 14, Sayı: 2, Sayfa: 291-319, ELAZIĞ-2004

ÖĞRENİM DÜZEYİ VE SUÇ: SUÇ- OKUL İLİŞKİSİ ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

*Educational Level and Crime: A Sociological Research on the
Relation Between School and Crime*

Zahir KIZMAZ

Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. ELAZIĞ
zkizmaz@firat.edu.tr

*“Cinayetler ve cehalet birbiriyle ilişkili. Pişmanlık ve suçluluk duygularını ortadan kaldıran cehalet, tetiği çekmeyi kolaylaştırır. Tabanca, cehaletin kalemi olmuş durumda”
(Sanders, 1999:157)*

Özet

Bu araştırma, Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinde bulunan bazı cezaevlerindeki 960 hükümlü üzerine gerçekleştirilmiş bir alan çalışmasının bulgularının değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Burada, suç değişkenleri içerisinde sadece suç ve öğrenim ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Ancak, söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin, büyük ölçüde okul teması üzerinden çözümlenmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmada; suçluların büyük bir oranın, düşük düzeyde öğrenim görünümüne sahip olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılmış diğer araştırmalar da, öğrenim düzeyinin ve okul ile ilintili değişkenlerin, suçluluğun önemli göstergeleri arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular; öğrenim veya eğitim olgusunun, bireylerin davranışlarının toplumsal değer ve hukuksal yapı ile örtüşen bir nitelikte gerçekleşip gerçekleşmemesinde, büyük bir önem taşıdığı anlamına gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç, Eğitim Düzeyi, Okul, Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Abstract

This research is formed with the evaluation of the discoveries of a field research fulfilled on 960 convicts under arrest in some prisons in Southeast Anatolian Region (of Turkey). Here, it is only focused on the relation between crime and education within crime variables. Besides, we aim to analyze the relation between the two variables in question through school theme widely. In this research, it is observed that a great number of the criminals have a low educational level. The researches carried out on this subject reveal that the educational level fact and the variables concerning school are found among prominent indicators of crime. This findings, education and training have great importance in whether the behaviors of the individuals are covered with the sociological values and legal structure.

Key Words: Crime, Educational level, School, Southeast Anatolian Region.

1-GİRİŞ

Suç, günümüzde güncelliğini koruyan önemli toplumsal problemlerin başında gelmektedir. Toplumda sürekli işlenen suç olaylarının, önemli güvenlik sorunu yarattığı bilinmektedir. Bu sosyal problem, insanların can güvenliğinin yanı sıra, sahip oldukları servetleri açısından da önemli bir tedirginlik ve korku kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle, sosyal bilimlerdeki araştırma literatürlerine bakıldığında, suç araştırmalarının günümüzde önemli çalışma konuları içerisinde yer aldığı gözlemlenmektedir. Ancak, suç fenomeninin oldukça kompleks bir nitelik sergilemesinin, suçluluğun multi-disipliner bir yaklaşım içerisinde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymasının yanı sıra, aynı disiplin içerisinde bile çok sayıda değişken tarafından çözümlenmeyi adeta kaçınılmaz kılmaktadır. Ancak, bu araştırmada suç olgusunun sadece öğrenim ve okul değişkenleri bağlamındaki görünümü üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Bu çerçevede, çalışmada suç olgusunun açıklanmasında, öğrenim/egitim düzeyi ve bununla ilintili olan okul faktörünün suç değişkenleri içerisinde önemli bir konuma sahip olduğu ileri sürülecektir. Bu konudaki araştırma bulguları ve istatistikleri de, suç işleyenlerin önemli bir oranının, düşük eğitimi olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle suç araştırmacıları, suç davranışının ortaya çıkmasında etkili olan faktörler içerisinde özellikle aile ve okul faktörüne dikkat çekmektedirler. Bu durum da hiç kuşkusuz, suç ile öğrenim/okul ilişkisinin irdelenmesinin, suç sosyolojisi ve kriminoloji disiplini açısından taşıdığı önemi göstermektedir.

2-KURAMSAL ÇERÇEVE

Bireylerin toplumsal beklentilere uygun davranış sergilemelerinde veya toplumsal düzen paralelinde istendik davranış değişikliği gerçekleştirmelerinde, öğrenim/egitim gerçeği büyük bir önem arz etmektedir. Eğitim, bireyin toplumsallaşmasında güçlü bir sosyalleştirme aracı olmasının yanı sıra, ilişki ve davranış biçiminin oluşumunda da önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Özellikle, şiddet unsurlarını büyük ölçüde bünyesinde barındıran geleneksel yapılarda veya gruplarda, eğitim faktörünün bir toplumsal çözelti gibi fonksiyon icra ettiği görülmektedir.

Öğrenim/egitim olgusu ile suç arasındaki ilişki bir kaç açıdan kurulabilir: Birincisi, eğitim ve/veya öğrenim olgusu, bireylerde belirli düzeyde bir bilinç oluşumunu gerçekleştirmektedir. Aslında suç davranışı, büyük ölçüde belirli bir sorunun çözümüne yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Daha açık bir ifade ile hırsızlık yapan parasal sorununu, tecavüz eden cinsel istek sorununu veya cinayet işleyen birey de; miras bölüşümü, alacak verecek meselesi, hakarete uğrama gibi çok farklı değişkenlerde bir

araya gelebilecek problemlerini hukukla çelişen bir tarzla çözme çabasını sergilemiş olmaktadır. Burada sorunun çözüm biçimi bir tartışma konusudur. Bu nedenle var olan sorunların insancıl, hukuksal ve rasyonel bir çözüm imkanının oluşturulmasında, öğrenim düzeyinin etkisi yadsınamaz. Bu noktada eğitim olgusu, bilinç düzeyinin ve rasyonel düşünüş ediminin oluşumunda önemli bir etken olarak temel bir işlevi yerine getirmektedir. Bu yaklaşımı, gerçekleşmiş bir suç olayı ile şu şekilde örneklendirmek mümkündür: Yasak aşk yaşayan bir çiftin durumundan haberdar olan komşu bir bayanın, bu durumu kızın ailesine aktaracağı yönündeki açıklaması veya tehdidi, kız ve erkek arkadaşı açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Kızın söz konusu bu durumun babasına aktarılacağı korkusu nedeniyle tanıdığı olan bu bayanı erkek arkadaşı ile birlikte öldürmeye karar verip, cinayeti işlerler. Bu cinayet olayının gerçekleştirilmesinde, aslında bir sorunun çözümüne yönelik bir tutum bulunmaktadır. Cinayet, adam öldürmeye teşebbüs, kan davaları v.b suç olaylarının ekserisi de bazen basit bir tartışma veya çok önemsiz bir gerekçeyle işlenmektedir. Aynı şekilde, büyük ölçüde kırsal alanda arazi, mera veya su kaynakları üzerinde ortaya çıkan tartışmaların çok sayıda cinayete sonuçlanması örneğinde de olduğu gibi, tüm bu suç eylemleri aslında bir sorunu çözme pratiğine karşılık gelmektedir. Ancak bu eylemler, öfke ve kızgınlık gibi psikolojik faktörlerden ayrı olarak sorunun yanlış ve eksik bir hukuk algısını veya düşük düzeyde seyreden bir bilinç gerçekliğini içermektedir. Bu noktada eğitim ve öğrenim olgusu, bireylerin soruna/sorunlara, rasyonel ve hukuksal bir tutum geliştirmelerinde etkili unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, öğrenim olgusu bireyde hukuksal eğilimi güçlendiren bir bilinç yaratımı rolünü görmektedir. Nitekim, Sanders (1999:170-171) de, okur yazarlığın en önemli kazanımını “bir insanın yaşamı ile diğerin yaşamı arasında bir bağın kurulmasını mümkün kılması” olarak belirtmektedir. Çünkü okuma yazma, insanları başkalarının yaşamlarını hayal etmeye zorlamaktadır.

Ülkemizde, kan davaları veya çok basit gerekçelerle başlayan bazı tartışmaların adam öldürmeyle sonuçlandığını gösteren sayısız derecede suç vakasının olduğu bilinmektedir. Her gün onlarca bu şekilde gerçekleşen cinayet olaylarının önemli bir nedeninin, cehalet ve bilgisizlik olduğunu söylemek mümkündür. Ünsal (1995: 112) “Kan Davası” adlı önemli çalışmasında, kan davası nedeniyle cinayet işleyenlerin % 84 gibi oranın ilkökul düzeyinin üstünde eğitim görmedikleri bulgusunu aktararak, suçluların düşük eğitim düzeyliliklerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, eğitim veya öğrenim düzeyinin artışı ile birlikte, insancıl değerlerle çelişen veya şiddet içerikli kültürel kodların zamanla değişime uğrama olasılığı söz konusudur. Özellikle ülkemizde işlenen suçların önemli bir oranının şiddet içerikli suçların teşkil ettiği hususu dikkate alındığında,

öğrenim veya öğretim olgusunun suçluluktaki öneminin yadsınamayacağı ortaya çıkmaktadır.

Suç ve öğrenim ilişkisi ile ilintili olarak ele alınabilecek diğer ikinci bir husus da, öğrenim düzeyinin artması ile bağlantılı olarak iş bulabilme imkanının ortaya çıkma olasılığıdır. Bu da dolaylı olarak özellikle, mala yönelik suçların işlenme ihtimalini görece azaltmada etkili olabilmektedir. Çünkü, öğrenim düzeyinin artışı ile birlikte iş bulabilme ihtimali, öğrenim düzeyi düşük olanlara nispeten görece daha yüksektir.

Ancak burada, suçluluğun sadece işsizlik veya düşük öğrenim düzeyi ile ilintili bir fenomen olduğu veya işsiz ve öğrenim düzeyi düşük olan bireylerin tümünün suç işleyebileceği tanımı çıkarılmamalıdır. Dahası yolsuzluk, zimmete para geçirme gibi bazı beyaz yakalı suçlarda gözlemlendiği gibi, bu suçları işleyenlerin düşük öğrenim düzeyine sahip olmalarının aksine, yüksek düzeyde bir öğrenim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle, sadece yüksek düzeyde bir öğrenim düzeyine sahip olmak, tümüyle suçu engelleyici bir faktör olarak gözükmemektedir. Bu gerçeğe rağmen, öğrenim düzeyinin yükselmesi birlikte iş bulabilme veya meslek sahibi olma olasılığının ortaya çıkması, suç oranları üzerinde azaltıcı bir rol oynadığı bir gerçektir. Yüksek öğrenimli olanlar arasında suç işleme oranının düşük olması da, bu gerçeği apaçık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Suçluluk ve öğrenim ilişkisi bağlamında ele alınması gereken diğer bir faktör de, okuldur. Gelişmiş ülkelerde suç öğrenim ilişkisi, büyük ölçüde “okul” teması üzerinden tartışılmaktadır. Bu konudaki araştırmalar, okul faktörünün suçluluğun önemli bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Cernkovich ve Giordano (1992), suçlulukta okul faktörünün, arkadaş ve aile faktörü kadar etkili ve önemli olduğunu ileri sürmektedirler (Gullota, Adams ve Montemayor, 1998:75). Aynı şekilde suçluluğu, olumsuz /negatif ilişkilerin bir sonucu olarak gören Agnew (1992) de, söz konusu bu olumsuz ilişkilerin hem akran grubu, hem aile hem de okuldaki otorite unsurları içerisinde deneyimlenebildiğine işaret etmektedir (Gullota, Adams ve Montemayor, 1998:76).

Suç ve okul ilişkisi üzerine odaklanan araştırmacıların çalışmalarına genel olarak bakıldığında özellikle; akademik başarı, okula yönelik tutumlar (okulu sevip sevmemeleri, okula bağlılık), eğitim sistemi, okul yönetiminin öğrencilere yönelik tutumları (kötü davranmaları, etiketleme), okul ortamı, öğrenciler arasındaki ilişkiler, okul yönetiminin disiplin anlayışı, okuldaki başarı düzeyi ve not durumu, okuldan kaçma sıklığı veya okuldan atılma gibi faktörler üzerinde odaklaştıkları ve suçlulukla ilintili olarak söz konusu bu değişkenleri çözümleme unsurları olarak ele aldıkları görülmektedir.

Suç ve okul ilişkisi; sosyolojik suç kuramları içerisinde özellikle sosyal kontrol, gerilim ve etiketleme kuramları açısından çözümlenebilir. Sosyal kontrol kuramı, suçluluk olgusunu bireyin toplumsal yapıya olan bağlılık veya zayıflık teması üzerinden tartışmaktadır. Bu kurama göre; bireyin toplumsal yapıya olan bağlılığı; aile, akran grubu, okul/eğitim ve inanç gibi insan davranışını büyük ölçüde oluşturan/biçimlendiren ve denetleyen bazı geleneksel kurumlar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle; birey söz konusu bu kurumlar sayesinde toplumda uyumcu bir yapı ortaya koymaktadır. Bu çerçevede sosyal kontrol kuramına göre, bireyin söz konusu bu kurumlara olan bağlılık düzeyinin artışıyla orantılı olarak sapkın ve suç tutumunu sergileme olasılığı da azalmaktadır. Görüldüğü gibi bu kuram, suçluluğu bireyin toplumsal değer ve normlara olan bağlılığının azalması veya gevşemesi ile açıklamaktadır. Okul ve eğitim faktörleri de, bireyin toplumsal kurumlara olan uyum sürecini arttıran ve toplumsal meşruluk çizgisini gözetleyecek bir biçimde sosyalleşmesini olanaklı kılan önemli unsurlar olmaktadır. Aynı şekilde, bireyin okul denetimi ve eğitiminden kaçma eğilimi içine girmesi, onu suça karşı daha açık bir hale getirmekte veya onu suç/sapkın içerikli yaşam tarzına yakınlaştırmaktadır. Bu süreci Walters (1992: 157), okul kurumunun bireyde bir kontrol duygusu yarattığı ve bu nedenle okulu terk edenlerin denetim dışı kalacakları için suç işledikleri şeklinde ifade etmektedir.

Suçluluğun analizinde, okul olgusu üzerinde duran önemli sosyolojik kuramlardan biri de gerilim kuramıdır. Cloward ve Ohlin (1960), alt sınıf gençleri arasında yükselen suçluluk oranından “eğitim sistemini” sorumlu tutmaktadır. Onlara göre, var olan eğitim sistemi, öğrencileri meşru yollardan başarılı olmalarını olanaksız kıldığı veya bloke ettiği için, öğrencilerin kültürel olarak meşru görülen toplumsal amaçlara, meşru olmayan yollarla sahip olma eğilimi içine girerler. Bu şekilde bireyin suça yönelme sürecini ilk olarak Merton (1938) belirtmesine rağmen, bir başarı aracı olarak eğitim sistemi ile suçluluk arasındaki ilişki daha çok Ohlin ve Cohen formüle etmiştir (Gottfredson ve Hirschi, 1990:161). Aynı şekilde bu kuram, orta sınıfa mensup olan bireylerin öğrenim gördüğü okullarda, alt sınıftan gelen çocukların bu okullarda engellendiklerini var sayarak, bu engellenmelerinin onları suç işlemeye ittiğini görüşünü içermektedir (Walters, 1992: 157). Cohen’e göre alt sınıf, orta sınıfın sahip olduğu (hırs, bireysel sorumluluk, rasyonalite, eğlence, saldırganlığın kontrolü, duyguyu erteleme vb) değerlere sahip değildir ve bunu yaşantılayamaz. Bu nedenle, Ona göre alt sınıf kriminal bir nitelik arz etmektedir (Gottfredson ve Hirschi, 1990:161). Ancak, alt sınıfın kriminal bir eğilim sergilediği şeklindeki yaklaşım, çoğu sosyal bilimci tarafından çok ciddi bir biçimde eleştirilmiştir.

Modern etiketleme kuramı da, akademik başarı düzeyindeki çeşitliliğin öğrenciler arasında yarattığı farklılaştırma biçimine dikkat çekmektedir. Bu kurama göre, bu farklılaştırma veya ötekileştirme eylemi, suçluluğa yol açmaktadır (Gottfredson ve Hirschi, 1990:160). Bu perspektif bağlamında örneğin, düşük bir başarı performansını sergileyen öğrenciye karşı okul yönetiminin veya diğer öğrencilerin sergileyeceği herhangi olumsuz bir davranışın söz konusu öğrenci üzerinde negatif sonuçlar yaratacağı ve onu okula karşı ilgisiz kılabileceği belirtilebilir. Bir anlamda, etiketleme ve gerilim kuramcıları, okulun engelleyici ve stigmatize edici niteliğinin bireyi okula karşı ilgisiz kıldığı ve dahası okula karşı düşmanca bir tutum takınmaya sevk ettiğini ileri sürerler. Bununla ilintili olarak okula karşı yabancılaşan çocukların, okulu sevemediklerini ve bu nedenle okuldan kaçmaya veya okulu terk etmeye yöneldikleri belirtilmektedir.

Burada son olarak suç ve okul ilişkisi bağlamında Walters'in yaptığı şu değerlendirmeyi de burada özetlemek faydalı olacaktır. O, bu alanda yapılmış genel araştırmalar içerisinde; 1980'den önceki yılları kapsayan araştırmaların, daha çok gerilim kuramının varsayımlarını destekler yönde gerçekleştiğini, son zamanlardaki araştırmaların ise daha çok sosyal kontrol kuramcılarının öngörülerinin haklılık payını artırır yönde sonuçlandığını belirtmektedir (Walters, 1992: 157).

3- ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

3.1 Araştırmanın Problemi

Suç fenomeni, önemli toplumsal sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, sosyal problemler, sosyolojinin merkezi düzeyde ele aldığı konular içerisinde yer almaktadır. Ancak ülkemizde suç olgusunun sosyolojik açıdan incelenmesi, önemli ölçüde ihmal edilmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'de yapılmış kriminolojik ve sosyolojik suç araştırmalarının sayısı oldukça azdır. Bu nedenle haklı olarak, Bovenkerk ve Yeşilgöz; kriminolojinin bir bilim dalı olarak Türkiye'de neredeyse hiç olmadığını, sosyal bilimler ile uğraşanların da, suç ile ilgili araştırma yapmaya pek hevesli olmadıklarını belirtmektedirler (Bovenkerk ve Yeşilgöz, 2000: 24). Aynı şekilde İçli de, suç sosyolojisi alanında yapılmış araştırmalarının azlığının, Türkiye'deki suçluluk ile ilgili genel bir kuramsal sonuca varmayı güçleştirdiğini veya imkansız kıldığının altını çizmektedir (İçli, 1992: 1).

Sosyolojik açıdan suç araştırması; işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik, kentleşme, göç, aile, akran grubu, kültür, düşük eğitim düzeylilik, formel ve enformel denetim mekanizmaları, suçla mücadele politikaları gibi çok sayıda değişkenin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Çünkü suçluluk, oldukça kompleks bir fenomendir. Bu nedenle suç

olgusunun tek veya sınırlı faktörlerle çözümlene çabası, suç olgusunun bütüncül ve gerçek bir açıklamasını imkansız kılmaktadır. Ancak bu araştırmada, suçluların sadece öğrenimsel görünümüne bakılmaya çalışılmış ve okul-suç ilişkisinin analiz edilmesi hedeflenmiştir . Çünkü, öğrenim ve eğitime ilişkin değişkenler, bireyin davranışsal tercihini belirlemede etkili unsurlardır ve bu nedenle bu değişkenlerin suç araştırmalarında irdelenmesi gerekmektedir.

Bu araştırmanın temel bir problemi de, araştırma bölgesinde çok basit bir tartışma gerekçesinin bile cinayetle sonuçlanmasında etkili olan zihniyet yapısının önemli ölçüde, düşük düzeyde bir eğitimsiz ve bununla ilişkili olan bir kültür fenomeni ile ilintili olmasıdır. Bu çerçevede de, araştırma bölgesinde işlenen şiddet içerimli suçlarda, özellikle eğitimsizlik veya düşük eğitimsizlik sorununun etkisi yadsınamaz.

Araştırma bölgesinin, Türkiye'nin diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında sosyo-ekonomik, kültürel ve demografik göstergeler v.b gelişmişlik göstergeleri açısından - Doğu Anadolu Bölgesinden sonra- en düşük değerlere sahip bir bölge karakteristiğini yansıtmaktadır. Bu nedenle araştırma bölgesi, görece az gelişmiş bölge kategorisi içerisinde yer almaktadır. Bu çerçevede, bölgenin okullaşma oranının da düşük değerlere sahip olduğu bilinmektedir. Bireyin, suç işlemeye karşı eğilimli olup olmaması veya hukuksallığı önemseyen bir bilinç kazanımına sahip olup olmadığı, büyük ölçüde deneyimlediği eğitim ve öğretim süreciyle ilintilidir. Bu nedenle eğitim olgusu, önemli bir sosyal gelişmişlik göstergesidir. Bu tespitler çerçevesinde, düşük eğitimsizlik bölge koşullarında önemli bir suçluluk nedeni olarak görülmektedir.

Suç fenomeninin toplumsal yaşama ve hukuksal düzene karşı gerçekleştirilen önemli bir tehdit unsuru olması, bu çalışmanın önemli bir araştırma problemini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, toplum bireyleri açısından özellikle de, suç mağdurları açısından önemli bir güvenlik sorunu oluşturan bu olgunun, öğrenim/eğitimsel görünümünün tespit edilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada; adam öldürme, hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, zimmete para geçirme v.b adli suçlardan- terör ve siyasi suçlar değil- hükümlü ve tutuklu bulunanlar ele alınmıştır. Burada suçluların; öğrenimsel düzey açısından en çok hangi kategoride yoğunlaştıkları, suçluların okul dönemlerinde karşılaştıkları sorunlar, okuldaki başarı durumları ve okulu terk etme nedenleri saptanmaya çalışılmaktadır.

3.2 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmanın konusunu, suç olgusunun okul ve öğrenim faktörleri ile nasıl bir ilişki sergilediği hususu oluşturmaktadır. Burada, suçluların öğrenim düzey görüntüsü ve okul ile ilgili deneyimledikleri yaşam tarzının, suç işleme üzerinde nasıl bir etkiye bulunduğu hususu önem arz etmektedir.

Bu araştırma betimleyici özelliği ağır basan, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşan bir alan araştırmasıdır. Teorik çerçevenin oluşturulmasında, bu konuda ülkemizde yapılmış araştırmaların azlığı nedeniyle büyük ölçüde yabancı literatürden yararlanılmıştır. Araştırmanın evreni, güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri cezaevlerindeki suçlular oluşturmaktadır. Araştırmanın kapsamına sadece hükümlü suçlular alınmıştır. Bu nedenle tutuklu olanlar bu çalışmanın kapsamının dışında tutulmuştur. Çünkü, tutukluların yargılanmaları devam ettiği için mutlak suçlu olarak görülmemektedir. Bu çalışmada, her hangi bir örneklem seçme yoluna gidilmemiş, araştırmanın tam sayı olarak yapılması hedeflenmiştir. Ancak, cezaevlerinde bazı hükümlüler anket doldurma talebimizi kabul etmeyerek, anket doldurmamıştır. Ayrıca, araştırma alanından elde edilen bazı anket formlarının geçersiz olması nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırmamız, hükümlülere anket formunu uygulamak sureti ile elde edilen bulguların değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Bu araştırmanın kapsamında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinde hükümlü bulunan 960 suçlu bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri cezaevleri içerisinde; Diyarbakır kapalı (115), Gaziantep E Tipi (328), Siirt Açık (70), Adıyaman Açık (57) ve Kapalı (156), Şanlıurfa Açık (220), Diyarbakır E Tipi (14) cezaevleri araştırma alanı olarak alınmıştır.

Araştırma, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Suçluların Profili” kapsamında gerçekleştirilen bir çalışmanın sadece bir bölümüne (öğrenim düzeyi ve suç ilişkisi) ait verilerin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Bu nedenle hükümlülere, açık uçlu ve çoktan seçmeli olarak hazırlanan 111 sorudan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Bu çalışmada, anket formunun sadece suç ve öğrenim ilişkisine ilişkin kısmına karşılık gelen bulguları değerlendirmeye alınmıştır. Anket formu, büyük ölçüde cezaevinde çalışan sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Anketin uygulanması veya verilerin sahadan toplanması işlemi, 15.03.2000-20.10.2000 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

3.3 Araştırmanın Sayıtları

Sayıltı, “genellikle doğru olduğu yaygın olarak kabul edilen belirli bir konuya temel oluşturan ilke yada ilkeler bütünü” (Gökçe, 1992:55) olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, sayıtların yeniden kanıtlanmasına gereksinim duyulmadan doğru olarak kabul edilebilmektedir. Bu gerçek, sayıtların denenmeyen yargılar olduğunu göstermektedir (Kasapoğlu, 1999: 147). Diğer bir deyişle, sayıltı (varsayım) ile hipotez (denence) farklı şeylerdir. Hipotez neyi aradığımızı veya olaylar arasındaki ilişkilerin nedensel bir

açıklamasını oluştururken, sayılı (assumption) ise denenmeyen yada bir şeyi açıklamada kullanılan ilkeler bütünüdür. Bu çerçevede bu araştırmada; okur yazarlık olgusunun insanla insan arasında, bir insanın yaşamı ile diğeri arasında bir bağın kurulmasında önemli bir katkı yaptığı (Sanders, 1999:170) gerçeği dikkate alınmıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde: a) eğitimin temel bir toplumsal kurum olduğu ve bireylerin hukukla örtüşen veya örtüşmeyen davranışlarının incelenmesinde önemli bir unsur olduğu; b) bireylerin toplumsal düzen paralelinde istendik davranış değişikliğini gerçekleştirmede, eğitim/öğrenim olgusunun oldukça etkili olduğu; c) bölgenin okullaşma oranının artışıyla birlikte; özellikle kan davaları, namus cinayetleri ve çok basit gerekçelerle veya tartışmalarla cinayet işleme gibi suç olaylarında bir azalmanın meydana gelebileceği d) suç olgusunun, her hangi bir sorunun önemli ölçüde hukuk dışı yollarla bir çözüm biçimi olduğu ve bu nedenle öğrenim düzeyinin artmasıyla birlikte bu sorunun çözümünün hümanistik ve yasal bir çerçevede gerçekleşebileceğinin olanaklı olduğu varsayımlarından yola çıkılarak, suç ve öğrenim ilişkisinin ampirik olarak incelenebileceği düşünülmektedir.

4- ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Öğrenim düzeyi, suçlulukla yakından ilintili bir etmendir. Yapılmış suç araştırmaları, öğrenim düzeyinin artmasına paralel olarak suç oranlarının ciddi bir düşme eğilimi içine girdiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, tüm öğrenim kategorileri içerisinde yüksek okul mezunları en az suç işleyen kesimi oluşturmaktadır.

Öğrenim faktörünün birey açısından önemi, bireyin yasal yollardan hem statü hem de meslek alanında yükselme imkanını sunmasıdır. Eğitim kurumlarının belirli aşamasında bulunan bireylerin hukukla çelişen bir eyleme girişmeleri, onların geleceğe yönelik beklentilerini önemli ölçüde olumsuz olarak etkileyecektir. Bu sebeple, bireylerdeki bu gelecek kaygısı, onların hukuksallıkla örtüşen bir tutum ve yaşam biçimini geliştirmelerinde etkili olmakta ve onların suç işlemelerini görece engellemektedir. Okulu terk eden veya okuldan atılan gençler arasında, suç eylemini gerçekleştirme oranının daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Aşağıdaki tablo, “ilkokul mezunu” kategorisinden sonra bireylerin öğrenim düzeylerinin artışına paralel olarak, suç oranlarında bir azalmanın gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Hükümlülerin Öğrenim Düzeylerinin Dağılımı

Öğrenim Düzeyleri	Sayı	%
Okur-yazar	149	15,5
Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil	86	9,0
İlkokul mezunu	419	43,6
Ortaokul mezunu	180	18,8
Lise veya dengi meslek okulu	111	11,6
Üniversite/yüksekokul mezunu	15	1,6
Toplam	960	100,0

Tablodaki değerler, hükümlülerin önemli bir oranın yüksek bir öğrenim düzeyine sahip olmadıklarını gözler önüne sermektedir. Bu tablodaki “ilkokul mezunu” olanların, oransal suç büyüklüğü (% 44) dikkat çekicidir. Oransal suç büyüklüğü açısından ikinci sırayı, % 19 ile ortaokul mezunu olanlar almaktadır. Bunu “okur-yazar olmayanlar” ile “okur yazar ama ilkokul mezun değil” kategorisi izlemektedir. Üniversite veya bir yüksekokul bitirmiş olanlar ise, en az suç işleyen kesimi oluşturmaktadır. Bu oranlar ışığında tablo verilerine genel olarak bakıldığında, suçluluğun düşük bir öğrenim düzey görüntüsü sunduğu görülmektedir. Bir anlamda suçların yaklaşık olarak % 78’i, lise düzeyinden daha düşük öğrenim kategorilerinde yer alanlar tarafından işlenmiştir.

Suç araştırmaları, suçların tutarlı bir biçimde düşük eğitim düzeyine sahip olan bireyler tarafından işlendiğini göstermektedir. Bir anlamda, işlenen suçlar nitelikli bir mesleğe sahip olanlar tarafından işlenmemektedir (LaFree ve Drass, 1996: 615). Braithwaite (1989) de bu konudaki araştırma literatürünün; yüksek eğitilmiş olanlar ile mesleki bir amaca sahip olan gençlerin, daha az suç işledikleri gerçeğini ortaya koyduğunu belirtmektedir. O, aynı şekilde okuldaki başarı düzeyi düşük seyreden bireylerin suçluluk oranının, görece daha yüksek olduğunu da ileri sürmektedir (Braithwaite, 1989: 48)

Yukarıda da belirtildiği gibi düşük eğitim ve kültür düzeyine sahip olma, suçlulukta önemli bir göstergedir. Suçlulukla ilgili araştırmalar ve istatistikler genelde suçluluğun, düşük bir eğitim düzeyi fenomeni olduğunu ortaya koymaktadır. Suç-öğrenim ilişkisi çerçevesinde; bu araştırmanın bulguları ile yapılmış diğer araştırmaların bulguları oransal olarak da benzer ve yakın sonuçlar ortaya koymaktadır (bkz: İçli, 1992: 49; Kızmaz; 2002; Suç ve Suçlu Profili, 2002: 9). Sanders bir çok araştırmacının; çete üyelerinden söz ederken onların okuma - yazma bilmediklerini ve cahil olduklarını ifade etmektedir. Sanders, onların okuma yazmadan yoksun olmalarının onların ellerini kollarını bağladığını ve onları adeta bu hayatın kaçınılmaz müdavimleri kıldığını belirtmektedir (Wanders, 1991:161).

Sorunların çözümünün büyük ölçüde, hukuk dışı bir yönelimle olanaklı kılma eğiliminin daha yaygın olduğu ve eğitimin, bölgede baskın bir karakter sergileyen şiddet

kodunu çözmedeki başarı ve performans düzeyinin tartışılır bir boyutta olması, eğitim ve suç ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Araştırma bölgesinde eğitim düzeyinin düşük olmasının yanı sıra eğitim ve öğrenimin niteliksiz olduğu da bir gerçektir.

Cezaevinde hükümlü olan suçluların öğrenim düzeylerinin yanı sıra ebeveynlerinin de öğrenim durumuna bakmak gerekmektedir. Çünkü, bireylerin yetiştirilmesinde anne ve babanın sahip olduğu öğrenim düzeyi de önem arz etmektedir.

Tablo 2: Hükümlülerin Babalarının Öğrenim Düzeyleri

Babalarının Öğrenim Düzeyleri	Sayı	%
Okur-yazar değil	354	36,9
Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil	151	15,7
İlkokul mezunu	305	31,8
Ortaokul mezunu	53	5,5
Lise veya dengi meslek okulu	22	2,3
Üniversite/yüksekokul mezunu	11	1,1
Cevapsız	64	6,7
Toplam	960	100

Yukarıdaki veriler, suç işleyen hükümlülerin babalarının önemli bir oranının herhangi bir okuldan mezun olmaları bir yana, okur yazar bile olmadıkları (% 37) bilgisini gözler önüne sermektedir. Herhangi bir okuldan mezun olmayanların oranı, tüm öğrenim kategorilerinin oranını aşmaktadır (% 52). Okul bitirme ile ilgili en yüksek oran da, ilkokul mezun kategorisinde yoğunlaşmıştır (% 32). “İlkokul mezunu” kategorisinden sonraki öğrenim düzeyinin artışına paralel olarak, suçluların babalarının okullaşma oranı azalma göstermiştir.

Tablo 3: Hükümlülerin Annelerinin Öğrenim Düzeylerinin Dağılımı

Annelerinin Öğrenim Düzeyleri	Sayı	%
Okur-yazar değil	645	67,2
Okur-yazar ama ilkokul mezunu değil	86	9,0
İlkokul mezunu	110	11,5
Ortaokul mezunu	21	2,2
Lise veya dengi meslek okulu	15	1,6
Üniversite/yüksekokul mezunu	5	,5
Cevapsız	78	8,1
Toplam	960	100,0

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, suç işleyen hükümlülerin annelerinin sadece toplam % 15’i herhangi bir okuldan mezun oldukları görülmektedir. Geriye kalan % 85 gibi büyük bir oran, onların ne okuma yazma bildiklerini ve ne de bir okul mezunu olduklarını göstermektedir. Okul bitirme ile ilgili en yüksek oran da, ilkokul mezunu olanlarda gerçekleşmiştir (% 11).

Bu iki tabloya ait değerler, suçluların daha çok öğrenim düzeyi düşük olan ailelerden geldiğini göstermektedir. Suçluların ebeveynlerinin öğrenim düzeylerine ilişkin bu düşük düzeylilik, suçluların sosyalleşmeleri ve yetiştirilmesinde bazı yetersizlik ve olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Bundan ayrı olarak, cezaevinde hükümlü bulunan suçluların kendi mesleki uğraşları ile ilgili beyanları da, onların öğrenim düzeyini büyük ölçüde yansıtmaktadır. İçli'nin de belirttiği gibi, öğrenim düzeyinin düşüklüğü doğal olarak onların mesleki durumlarını ve ekonomik statülerini de belirlemektedir. Yüksek bir eğitim düzeyine sahip olmamaları, onların serbest meslek dalları, tarım ve esnaf-zanaatkar iş kolları gibi kalife olmayan mesleklerde istihdam edilmelerini getirmiştir (İçli, 1992: 144). Bu nedenle aşağıdaki tabloda, hükümlülerin meslek durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4: Hükümlülerin Meslek Durumlarının Dağılımı

Meslek Durumları	Sayı	%
Vasıfsız işçi	122	12,7
Vasıflı işçi	31	3,2
Çiftçi	201	20,9
Esnaf/zanaatkar	257	26,8
Gündelik/yevmiyeci	77	8,0
Tüccar	10	1,0
Memur	22	2,3
Sanayici/işadamı	8	,8
Serbest meslek	19	2,0
Emekli	8	,8
Öğrenci	14	1,5
İşsiz	45	4,7
Başka	111	11,6
Cevapsız	35	3,6
Toplam	960	100,0

Meslek durumlarını gösteren bu tablo, hükümlülerin büyük ölçüde nitelikli olmayan meslek ve iş kollarında istihdam edildiklerini ortaya koymaktadır. Çiftçilik, esnaflık ve gündelik yevmiyeci gibi meslek biçimleri, büyük ölçüde nitelsiz meslek kolları içinde görülmektedir. Bu tablo, hükümlülerin önemli bir oranın düşük öğrenim düzeyine tekabül eden mesleklerde yoğunlaştıklarını göstermektedir. Bu da, araştırma bölgesinin düşük öğrenim ve eğitim düzeyini yansıtan bir görünüme sahip olduğu anlamına gelmektedir. Aynı şekilde bu meslek türleri, belirli yaşam biçimlerine karşılık gelmektedir. Bu yaşam biçimleri, olası sorunların çözümünün büyük ölçüde; kaba, agresif ve hukuk sınırlarını ihlal eden bir doğrultuda gerçekleşmesini olanaklı kılabilir. Hükümlülerin suç işleme nedenlerine ilişkin bulguların yer aldığı aşağıdaki tablo, bir ölçüde bölgede ikamet eden insanların sorun çözme biçimine yönelik tavır alışlar ve düşünce kalıpları ile ilgili bazı ipuçları da açığa çıkarmaktadır.

Bu bağlamda; öğrenim düzeyinin yükselmesi ile birlikte hukuka saygılı davranma bilincinin geliştiği bir gerçektir. Bu nedenle suç işleme nedenlerine ilişkin oranlar, suç ve öğrenim ilişkisini anlamada bir katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Örneğin, kan davası veya çok basit gerekçelerle cinayet işleme, daha çok düşük bir öğrenim düzeyine ilişkin bir olguyu çağrıştırmaktadır. Aynı şekilde şiddet kültürü; büyük ölçüde bağnaz,

katı bir anlayışın ve düşük bir öğrenim düzey fenomenin ürünü olarak okumak mümkündür. Bu nedenle suçluluk ve öğrenim ilişkisi, ayrıca suç işleme nedenlerine bakılarak da kısmen irdelenebilir.

Tablo 5: Hükümlülerin Suç İşleme Nedenlerine İlişkin Oranlarının Dağılımı

Suç İşleme Nedeni	Sayı	%
İşsizlik	117	12,2
Arazi anlaşmazlıkları	37	3,9
Cinsel doyumsuzluk	3	,3
Bilgisizlik	61	6,4
Evlenmek için	22	2,3
Düşmanlık/ Kan davası	68	7,1
Para alacağı	41	4,3
Hakarete uğrama	166	17,3
İş anlaşmazlığı	15	1,6
Namus	109	11,4
Maddi sıkıntılar	106	11,0
Alkol alma	29	3,0
Bunalıma Girme	45	4,7
Başka	10	1,0
Cevapsız	131	13,6
Toplam	960	100,0

Suç işleme nedenlerinin oransal dağılımını gösteren yukarıdaki bulgular, araştırma alanını çözümleme açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Bu tabloda ilk dikkat çeken nokta, % 17 oran ile “hakarete uğradıkları için” suç işlediklerini belirten suçluların oransal büyüklüğü oluşturmaktadır. Hakarete uğradıkları için suç işlediklerini belirtenler, genelde cinayet suçunu işlemişlerdir. Bu nedenle, “hakarete uğrama” gerekçesi, bireyin statü ve prestijini hedef alan tavrı cezalandırmaya yönelik olarak algılanan bir duruma gönderme yapmaktadır. Bölgede egemen olan kültürel kodlar, statüsel düzlemde onur kırıcı tavrın cezasını, büyük ölçüde öldürmek şeklinde çok ağır bir cezai içerikle cezalandırmayı öngörmektedir. “Hakarete uğrama” seçeneğinden sonra suç nedeni olarak en sık belirtilen seçenekler; işsizlik (% 12) ve maddi sıkıntılar (% 11) gelmektedir. Bu iki suç faktörü birlikte ele alındığında bu oran % 23 gibi bir rakama ulaşmaktadır. Bu oranlar büyük ölçüde, bölgenin içinde bulunduğu ekonomik yapı hakkında bazı bilgiler vermektedir. Tablodaki bulgular, namus faktörünün de önemli bir suç nedeni olduğunu göstermektedir. Suç işleme gerekçelerini doğrudan “bilgisizlik” olarak görenlerin oransal değeri de, küçümsenmeyecek düzeydedir (%6). “Başka” seçeneğini işaretleyenler kategorisi içerisinde özellikle; iftiraya uğradıklarını belirtenler, arkadaşlarını suçlayanlar, dikkatsiz ve tedbirsizliklerini ileri sürenler, suçu meslek edindiklerini ve kazaen suç işlediklerini belirtenler bulunmaktadır.

Tablo bulgularına genel olarak bakılığında; kan davası, arazi anlaşmazlıkları, namus gerekçesi ile cinayet işleme ve çok sıradan, önemsiz/basit anlaşmazlıkların

hakarete uğrama nedeni olarak görülüp cinayetle sonuçlanmasının temelinde yatan mantığın veya kültürel kodun, kısmen de olsa düşük öğrenim düzeyine ait bir fenomen olduğu söylenebilir. Bu çerçevede öğrenim düzeyinin artışına paralel olarak bu suç türlerinde bir azalmanın gerçekleşebileceğini ileri sürmek mümkündür.

5- OKUL VE SUÇ

Okul olgusu, önemli bir suç göstergesidir. Öyle ki Rotz ve Lee, okul yaşamı/deneyimi faktörünün çoğu suç teorilerinde merkezi düzeyde ele alındığını belirterek, okul ve suç arasındaki ilişkinin boyutunu resmetme açısından, Empey ve Stafford'a atfen, okulda karşılaşılan güçlülüklerin, Amerika toplumu için suçluluğun en iyi göstergelerden biri olduğu görüşünü ileri sürmektedirler (Lotz ve Lee, 1999: 200).

Suç ve öğrenim ilişkisi üzerine gerçekleştirilen araştırmalar, doğrudan suç ve öğrenim düzeyi ilişkisi üzerine odaklanmaktan çok, büyük ölçüde bireyin okul yıllarındaki başarı durumuna, ders ve ödevlere olan ilgisine, okul yöneticilerine ve öğretmenlerine yönelik geliştirdiği tutumlara, okula devam etme sıklığına veya okuldan kaçma durumuna, okuldaki arkadaş gruplarıyla olan ilişkisine v.b faktörler üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bir anlamda, suç ve öğrenim ilişkisini konu edinen araştırmalar büyük ölçüde, okul değişkenleri üzerinde ağırlıklı olarak durmaktadır.

Gelişmiş batı ülkelerinde son zamanlarda, okul ve suçluluk arasındaki ilişkiyi irdeleyen araştırmaların sayısında gözle görülür bir artışın gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Bu araştırmalarda okulun, bireylerin sosyalleşmeleri açısından taşıdığı öneme vurgu yapılmaktadır. Bu çerçevede söz konusu araştırmalar, okulla ilintili olarak yetersiz veya yanlış bir içerikle gerçekleşen sosyalleşme biçiminin, bireylerin suç ve sapkın davranışlara yönelmelerinde etkili olabileceği dile getirilmektedir. Hiç kuşkusuz, yukarıda da belirtildiği gibi okul kurumunun en önemli işlevi, bireylerin sosyalleşme sürecine yaptığı katkıdır. Bu nedenle bazı sosyal bilimciler arasında, bireylerin davranışlarının şekillenmesinde aile ve okul kurumlarından hangisinin öncelikli olduğu hususu tartışılmaktadır. Bu çerçevede bazı araştırmacılar okulun, aile kurumundan daha etkili bir gözetim imkanına sahip olduğunu ve bu nedenle aile kurumunu önelediğini dile getirmektedirler. Gottfredson ve Hirschi' de, aile kurumuna benzer olarak okul kurumunun da, okulun öz-kontrol sapmalarını cezalandırıcı bir işlevi yerine getirdiğini veya bu konuda yetkili bir otoriteyi temsil ettiğini belirterek, aile ile okul kurumu arasındaki işlevsel benzerliğe dikkat çekmektedirler (Gottfredson ve Hirschi, 1990:161). Aynı şekilde Braithwaite de, okula bağlılık ve ona katılma (commitment) ile suçluluk arasındaki olası ilişki düzeyinin, aile kurumundan daha güçlü olduğu yönünde bazı

kanıtların olduğuna işaret etmektedir (Braithwaite, 1989:48; bkz. Shoemaker, 1990:197). Bireylerin sosyalleşmelerinde aile ve okul kurumlarının hangisinin daha öncelikli ve etkili olduğu yönündeki tartışmalar açık bir biçimde, okulla ilintili olumsuz deneyimlerin en azından olumsuz aile değişkenleri kadar suçluluk üzerinde etkili olduğunun bir kanıtını oluşturmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar, suç araştırmalarında aile ve okul değişkenlerini birlikte ele almaktadırlar. Bu çerçevede Hagan (1991:103) da, suç ve suçluluk ilişkisini irdeleyen bazı araştırmacıların, suçluluğu büyük ölçüde aile ve eğitim üzerinden tartışmalarına dikkat çekmektedir.

Bundan ayrı olarak, Fagan ve Wexler (1987) bireylerin kriminojenik bir nitelik kazanmalarında; aile kurumunun dışında, okul, akran grubu ve cemaat yapısı gibi sosyal unsurların da çok etkili olduğunu savunarak bir anlamda suç davranışı üzerinde sadece aile faktörünün etkisinin çok fazla abartılmaması gerektiğini belirtmiş olmaktadır. Fagan, Piper ve Moore (1986) de, şehrin iç bölgelerinde şiddet suçunu işleyenlerin, suçlu olmayanlara kıyasla okula, akran gruplarına ve anne otoritesine olan bağlılıkları açısından farklılaştıklarını zikretmektedir (Hagan, 1991: 103-1045). Bu saptama bireysel suçluluk açısından; okul, akran grubu ve anne otoritesinin birlikteliğinin önemine dikkat çekmektedir.

Okul ve suçluluk üzerine odaklanan araştırmacıların, çok sayıda farklı okul değişkenleri çerçevesinde, suç olgusunu çözümlenmeye çalıştıkları görülmektedir. Bazı araştırmacılar, okul başarısızlığının suçlulukta önemine dikkat çekerken, diğer bazı araştırmacılar da okula olan bağlılık düzeyinin suçluluk ile olan ilişkisini saptamaya çalışmaktadırlar. Bundan ayrı olarak bazıları da gerçek suçluluğun nedeninin, yukarıda belirtilen faktörlerin aksine, düşük zeka ile ilintili olduğunu ileri sürmektedirler (Braithwaite, 1989:29). Ancak Braithwaite okul değişkenleri içerisinde özellikle; okulu sevmeme, okula zayıf bir bağlılık duyma ve düşük okul performansı faktörlerinin, suç davranışı ile evrensel düzeyde güçlü bir ilişkiyi sergilediğini belirtmektedir (Braithwaite, 1989:48).

Suç ve okul ilişkisi bağlamında ele alınan önemli değişkenlerden biri bireyin **akademik başarı** düzeyidir. Kimi araştırmacılar akademik başarının, tutarlı bir biçimde suçluluğu azaltıcı yönünde etkide bulunduğunu ileri sürmektedirler. Okul başarısı, IQ düzeyi, notlar, akademik yetenekler ve kendini iyi bir öğrenci olarak görüp görmeme gibi faktörlerin, suçluluk ve uyuşturucu kullanma ile ters bir ilişkiyi yansıttığını belirten çok sayıda araştırma (Gullotta, Adams ve Montemayor, 1998: 71; Agnew, 1985; Patterson ve Dishison, 1985; White v.d., 1987; Wiatrowski v.d.; 1981) vardır. Okulda daha zeki ve daha başarılı olan öğrencilerin, başarılı olamayanlara kıyasla daha az suç işledikleri

(Hagan, 1991; Hirschi ve Hindelang, 1977, West, 1973) araştırma bulgularıyla saptanmıştır. Bir anlamda; okul ve suçluluk üzerine odaklanan araştırmalar, akademik başarı ve okula yönelik olumlu tutumunun, suçluluğu azaltıcı bir etkide bulunduğunu göstermektedir (Gullotta, Adams ve Montemayor, 1998:70-75).

Okul başarısızlığı ile kriminal yapı arasında yakın bir ilişkinin varlığına dikkat çeken Siegel; okulda başarısız ve düşük bir eğitim motivasyona sahip olan ile kendilerini okul ortamında yabancılaşmış hisseden öğrencilerin muhtemelen daha çok suç davranışı içerisine girdiklerini (Siegel,1989: 189) belirtmektedir.

Düşük IQ düzeyine sahip olan öğrenciler arasında suç işleyenlerin oranının daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü onların akademik başarı düzeyleri, okul ve öğretmenlerine olan bağlılıkları düşük düzeyde seyretmektedir (Conklin, 254). Bundan ayrı olarak suçluluk; zayıf notlar, okulu sevmeme, öğretmenlere düşman duygular besleme ve ev ödevlerine karşı ilgisiz davranma ile de ilintilidir. Wolfgang, Figlio ve Sellin (1976) yaptıkları araştırmada, polisle karşı karşıya gelen öğrencilerin; sık sık okul değiştirdikleri, düşük IQ düzeyine sahip oldukları, ders notlarının ve genel olarak başarı düzeylerinin düşük olduğunu tespit etmişlerdir (Conklin, 254). Wilson ve Herrnstein (1985: 266) de, 1936 yılından günümüze kadar yapılmış olan araştırmaların, okul performansı ile suçluluk arasında negatif bir ilişkinin varlığını doğrular nitelikte bulgular ortaya koyduğunu belirtmektedirler.

Bireysel suçluluk açısından okul başarısının bu denli önem arz etmesi, okul yönetiminin ve öğretmenlerinin de omuzlarına oldukça büyük sorumluluklar yüklemektedir. Çünkü, bireyin başarısızlığında okul yönetiminin/personelinin de rolü küçümsenmeyecek düzeydedir. Genel olarak bireyin başarısızlık nedenlerine bakıldığında, bu durum daha açık bir biçimde gözükmektedir. Gullotta, Adams ve Montemayor (1998: 70-71) bireyin okuldaki başarısızlığını etkileyen bazı hususları şu şekilde sıralamaktadırlar:

1- Okul yönetimi ve personelinin, düşük ekonomik düzeyine sahip olan bazı öğrencilerin, eğitim potansiyeli açısından da sınırlı bir yeteneğe ve başarı düzeyine sahip olduklarını varsayarak bu öğrencilere gereken önemi vermemeleri.

2- Okul müfredatının, öğrencilerinin sorunlarını içermekten uzak oluşu. Bu durum, öğrencilerin sorunlarına karşı bir ilgisizliğe yol açmaktadır.

3- Öğretme metodunun, çoğu kez öğrencilere elverişli/uygun olmaması ve iyileştirici eğitimin (remedial education) yetersiz oluşu.

4- Ekonomik açıdan farklı pozisyonlara sahip olan öğrencilerin, okul veya sınıf ayırımına tabi tutulmaları.

Ayrıca burada, okulda bireye uygulanan baskıların da bireyin başarısızlığını etkilediğini belirtmek gerekmektedir. Söz konusu öğrenciye yöneltilmiş şiddet eylemleri, bireyi okulda başarısız kılmasının yanı sıra okula karşı da olumsuz duygular beslemesine neden olur. Bu durum da, öğrencide derse ve okula karşı bir ilgisizlik yaratmakta ve bireyin okul ile olan bağlılığını zayıflatmasına yol açmaktadır. Bireyin okula olan bağlılığının zayıflaması, bireyin suç işleme açısından önemli bir risk faktörünü oluşturmaktadır.

Bu alanda yapılmış araştırma sonuçlarına bakıldığında özetle, okuldaki genel başarısı düşük öğrencilerin başarılı öğrencilere oranla daha çok suç işleme eğilimi gösterdikleri görülmektedir. Okulda başarısız olmak veya sınıfta kalmak, tek başına bir suç nedeni olmamakla birlikte, suçu tetikleyen bir etkide bulunabilmektedir. Akademik yetersizlik başarısızlığa, başarısızlık okula karşı ilgisiz olmaya veya okuldan soğumaya yol açmakta ve dolayısıyla öğrenci okuldan uzaklaşarak sokaklara yönelmeye ve yeni kriminal akran grubu ile birlikte olmayı tercih eder bir duruma gelmektedir. Bu da bireyin, suç işleme eğilimli bir yapıya doğru kaymasına yol açmaktadır. Bu nedenle okul ile ilgili deneyimler ve okula bağlılık, suçun engellenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Demirbaş, 2001:178).

Bazı araştırmacılar da, okul ile suçluluk arasındaki ilişkiyi, öğrencilerin okula olan **bağlılık** ve okul ile ilgili aktivitelere katılma (commitment) düzeyleri açısından irdelemektedirler. Okula az bağlı olan ve okulu sevmeyen öğrencilerin, okulu seven ve okula bağlı olan öğrencilere oranla daha fazla suç işlediklerini saptayan çok sayıda araştırma (Conger, 1976; Frase, 1973; Gold, 1963; Hindelang, 1973; Hirschi, 1969; Johnson, 1979; Joseph, 1995; Mann, 1981; Peterson, 1974; Poll & Burkett, 1972; Polk & Halferty, 1966; Rankin, 1980; Thomas ve Hyman, 1978; Wiatrowski v.d., 1981) vardır. Buna ek olarak, bu araştırmalarda; yüksek düzeyde bir eğitim düzeyine, meslek arzusuna ve bir gelecek yönelimine sahip olmanın, suçluluğu azaltıcı yönde etkide bulunduğu savı ileri sürülmektedir. Aynı şekilde, eğitimsel başarıya rağmen yükselme açısından oluşan hayal kırıklığı veya gelecekle ilgili olarak ilgisiz bir tutumun varlığının da, suçlulukta artırıcı bir fonksiyon gördüğü ifade edilmektedir (Gullotta, Adams ve Montemayor, 1998: 71). Suçlulukta okul faktörlerinin etkisini saptama ile ilgili önemli çalışmalardan biri de Hirschi'ye (1969) aittir. O, özellikle ebeveynsel bağlılık ile okula olan bağlılığı karşılaştırdığı araştırmasında, ebeveynlerine her hangi bir bağlılık duygusunu hissetmeyen veya düşük düzeyde bir bağlılığı olan bireylerin, aynı şekilde okulla da (öğretmenler de dahil) yakın/güçlü bir ilişki kuramadıklarını saptamıştır (Shoemaker, 1990:197). Bazı araştırmacılar da suç çözümlerinde, öğrencilerin okula

olan bağılıklarının niteliğine dikkat çekmektedirler. Burada önemli olan, öğrencinin okul ve öğretmen gerçekliğine, ödev olgusuna olan bağlılığının doğasıdır (Conklin,1989: 254). Kısacası bu tür araştırmalar, okulu seven ve okula bağlı olan öğrencilerin daha az suç işledikleri bulgusunu saptamıştır. Bu durum, suçluluk ve okula bağlılık arasında güçlü bir negatif ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Yani, okula bağlılık düzeyi ne kadar güçlü olursa, suçluluk ta o denli az olur.

Öğrenciler arasında suç işleyenlerin önemli bir özelliği de, **okulu sevmemeleridir**. Bu yaklaşım neredeyse, kriminolojide genel bir argümana dönüşmüştür. Okulunu seven ve bu alanda başarılı bir performans sergileyen öğrencilerin, genelde umut vadeden bir gelecek kaygısını paylaştıkları için, kolay kolay suça bulaşmayacakları iddia edilmektedir (Gottfredson ve Hirschi, 1990:107). Okulu seven veya okula güçlü duygularla bağlı olan öğrencilerin suç işlememeleri veya daha az suç işlemelerinin nedenleri arasında; okula olan ilgi ve bağlılık (bireyi sapkın grup arayışı içine girmekten alıkoymaktadır), başarılı olma (bireyi motive etmektedir), okula karşı bireyin kendini sorumlu hissetmesi ve gelecek beklentisi gibi faktörler rol oynamaktadır.

Suç ve okul ilişkisi çerçevesinde ele alınan diğer bir faktör de, okulun **etiketlendirici/damgalayıcı** yapısıdır. Bu çerçevede; Polk ve Schafer (1972) ile Cohen ve arkadaşları, okul ortamının etiketlendirici ve ayırıcı özelliğinin öğrencilerin okulu sevme veya okula bağlanma düzeylerini olumsuz olarak etkilediğini düşünmektedirler. Bu nedenle onlar, okul sisteminin alt sınıfa mensup olan çocuklara karşı ayırıcı davranma veya etiketleme gibi bir çok olumsuzlukları içinde barındırdığı hususuna dikkat çekerek, bu olumsuzlukların çocukların suça itilmesinde etkili olduğunu ileri sürmektedirler. Bir anlamda, onlara göre, stigmatize edici tutumlar bir suçluluk nedenidir (Livingston, 1996: 391; Walters, 1992: 155).

Gelişmiş batı ülkelerinde yapılan çalışma sonuçlarına genel olarak bakıldığında, suç ve sapkınlık eylemlerinin, genelde düşük öğrenim/akademik düzeyine sahip olanlar, okula ve öğretmenlerine karşı güçlü bir bağlılık hissi duymayanlar, sık sık okul değiştirenler veya zayıf bir ilgi/ilişki düzeyi sergileyenler arasında en yüksek oranı bulduğunu ortaya koyduğu gözlemlenmektedir. Öğrenimlerini ciddiye alanlar ve aynı şekilde öğretmenlerine karşı saygılı davrananlar arasında yapılan çalışmalarda ise, büyük ölçüde bu kesimin suça bulaşmadıkları bulgusu elde edilmiştir. Eğitimi gelecekleri olarak görmek ve önemsemek, söz konusu başarılı öğrencilerin hukuk dışı yönelimlerini engelleyen önemli bir faktör olmaktadır (Conklin,1989:253-254).

Suç ve okul ilişkisi çerçevesinde ele alınması gereken önemli okul değişkenlerden biri de **okulu terk etme ve okuldan atılmadır**. Okuldan atılma veya okulu terk etmek,

suçluluğun önemli bir risk faktörünü oluşturmaktadır. Yapılmış bazı araştırmalar, okulu terk eden öğrencilerin suçluluk oranının, normal olarak mezun olan öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde gerçekleştiği bulgusunu saptamıştır (Shoemaker,1990:120). Bu da, okulu terk etme veya okuldan atılmanın, önemli bir suç göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır (Siegel,1989: 189; Walters, 1992: 157; Lotz ve Lee, 1999: 200) .

Aynı şekilde Rutter (1979) da, yüksek sapkınlık oranın; okuldan kaçan öğrenciler arasında, düşük kabiliyetli olanlar ve alt sınıfa mensup olan ailelerin çocuklarında en yüksek düzeyde olduğunu dile getirmektedir. Ancak suçluluk, sadece bu faktörlerle de açıklanamaz (Farrington, 1997: 392) .

Dönmezer de, suçluluk ile düşük öğrenim düzeyi arasındaki ilişkiyi belirttikten sonra, öğrenim görmenin veya okula gitmenin dolaylı olarak suçta engelleyici bir işlevi yerine getirdiğini belirtmektedir. Ona göre okula düzenli gitmek, çocuğun sapkın ve suçlu çevre ile birlikte olma ihtimalini ortadan kaldırdığı gibi, bireyde bir kontrol duygusunun da oluşumunda etkili olduğunu dile getirmektedir. Bu sebeptendir ki, suçlu çocuklar genelde okul kaçakları arasından çıkmaktadır (Dönmezer, 1994:225-226).

Hiç şüphesiz, bireyin okulu terk etmesi veya okuldan atılmasında önemli faktörler rol oynamaktadır. Özellikle okul başarısızlığı, katı disiplin uygulamaları, etiketlenme veya dışlanma, ekonomik güçlükler ve sapkın arkadaş gruplarının varlığı gibi unsurlar, okulu terk etme veya okuldan ayrılmanın önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Suçluluk için sadece okulu terk etmenin, yeterli ve zorunlu bir koşul olmadığını belirtmek gerekmektedir. Özellikle okulu terk edenlerin, okulu terk ettikten sonra birlikte oldukları akran grubunun niteliği burada önem arz etmektedir. Okulu terk eden bireylerin alt kültür gruplarıyla temas halinde olmaları, onların suçlu bir yaşamı deneyimlemelerini daha da kolaylaştırmaktadır. Aynı şekilde okulu terk eden veya okuldan atılan öğrencilerin okul sonrası içinde yer aldıkları aile yapıları, evlenip evlenmedikleri veya meslek ile ilgili konuları da, onların suç işleyip işlemelerinde etkili olmaktadır. Evlenen veya bir meslek sahibi olanların, bu imkanlara sahip olmayanlara oranla daha az suç işleyeceklerini tahmin etmek mümkündür.

Bireysel suçluluğun açıklanmasında özellikle okul değişkenlerinin suçluluk potansiyeline dikkat çeken tüm bu araştırma sonuçlarının yanı sıra, bazen de bireylerin suç işler duruma gelmelerinde, aile ve yetişme tarzlarına/koşullarına ilişkin unsurlar söz konusu bu okul değişkenlerini önceleyebilmektedir. Bir anlamda bazı çocuklar, aile yapılarından kaynaklanan nedenlerle suç işlemeye eğilimli olarak okula başladıkları için okul ortamında anti-sosyal davranış sergilemektedirler.

Bu çerçevede bazı araştırmacılar, bireylerin suça eğilimli olmalarında **sosyo-ekonomik ve zeka düzeyinin**, okul değişkenlerinden daha etkili olduğunu belirtmektedirler. Özellikle; burada aile ile ilgili ciddi sorunu ve problemleri olan çocukların, okulda düşük bir performans sergileyecekleri ve bu düşük başarının onların okulla bütünleşmelerini önemli ölçüde etkileyeceği ve bu durumun da onların suç işlemelerinde belirleyici olduğu görüşü savunulmaktadır. Bu konudaki araştırmalar veya kullanılan modeller, iki grupta bir araya getirilebilir. İlk gruptaki araştırmalar, kişisel özelliklerin okulla ilgili unsurları öncelediğini ileri sürmektedir. İkinci gruptaki araştırmalar ise, bireylerin suç işlemelerinde okul faktörünün ara bir değişken olarak etkili olduğunu varsaymaktadır. Birinci gruptaki araştırmalar, okulun suçluluk üzerinde pek etkili olmadığını ima ederken, ikinci gruptakiler ise okul faktörünün, suça eğilimli olan bireyleri suç işlemeye yöneltecek şekilde bir potansiyelliği içinde barındırdığını belirterek, okulun suçluluk açısından önemli olduğuna gönderme yapmaktadır (Bkz. Wilson ve Herrnstein 1985: 200-2002).

Suç ve okul değişkenleri ile ilgili bu kuramsal bilgilerden sonra, araştırma alanından elde edilen bulguların tablosal değerlerine bakmak gerekmektedir

Tablo 6: Hükümlülerin Okul Yıllarında Karşılaştıkları Problemlerinin Dağılımı

Okul Yıllarında Karşılaşılan Sorunlar	Sayı	%
Bir sorunla karşılaşmadım	575	76,9
Disiplin cezası aldım	26	3,5
Okul terk ettim/atıldım	103	13,8
Öğretmenlerimle sert tartışmalar içine girdim	44	5,9
Toplam	748	100,0

Tablo 6'da, hükümlülerin okul yıllarına ait herhangi bir sorunla karşılaşmış olup olmadığını ve bu sorunla karşılaşmadıklarına ilişkin oranlara yer verilmiştir. Bu soruya verilen cevapların oransal dağılımlarına bakıldığında, suçluların % 77'si okul yıllarında herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Bir sorunla karşılaştıklarını (disiplin cezası alma, okulu terk etme/atılma ve öğretmenlerle tartışma v.b) belirtenlerin oranı toplam olarak % 23 düzeyindedir. Bu oran içerisinde, okulu terk edenler veya atılanlar önemli bir oranı oluşturmaktadır (% 14). Bu kategori, okulun her hangi bir kademesinden mezun olmadan okul ile ilişkisi bitmiş olanları içermektedir.

Okul döneminde, ciddi düzeyde herhangi bir sorunla karşılaştıklarını belirtenlerin oranı, bir problemle karşılaşmadıklarını belirtenlerin oranına kıyasla daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Ancak, günümüzde şehir mekanlarında suça bulaşmış öğrencilerin büyük bir oranının okul ile ilgili ciddi sorunlar yaşadıkları bir gerçektir.

Okul ve suç ilişkisi ile ilgili geliştirilen kuramsal yaklaşımlar; suça eğilimli olan öğrencilerin, okul veya okul personeline yönelik olumsuz tutumlar geliştirdikleri ve bu nedenle okul ile ilgili deneyimlerin negatif bir görüntü veya ilişki sergilediğini

öngörmektedir. Ancak tablo 1'de de görüldüğü gibi örneklem grubunu oluşturan suçluların büyük bir oranını (yaklaşık olarak % 70) ilkokul mezunu, okuma yazma bilmeyen veya okula gitmeyenler oluşturmaktadır. Bu nedenle; suçluların okulla ilgili olumsuz deneyimlerinin oranı ister istemez düşük bir oranda gerçekleşecektir. Çünkü öğrenciler arasında okula ilişkin problemler, daha çok ortaokul veya lise eğitim-öğretim kademelerinde daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımı destekleyen bir çalışmanın bulgularından burada kısaca söz edilebilir*.

Söz konusu bu araştırmada, 40 mükerrer suçlu içerisinde 23 kişinin okulu terk ettiği veya okuldan atıldığı bulgusu elde edilmiştir. Bu rakamlar, mükerrer suçluların yarısından fazlasının okulu terk edenler veya okuldan atılanların (% 57.5) oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle okulla ilişkisi kesilmiş olanlar içerisinde, orta okul terk veya atılanlara ilişkin oran dikkat çekicidir (% 37.5). 40 mükerrer suçlu içerisinde geriye kalan diğer suçlular ise, hiçbir şekilde okula gitmeyenler veya örneğin ilkokul bitirdikten sonra, ortaokul veya liseye devam etmeyenler oluşturmaktadır (% 32.5). Gasp suçundan cezaevinde bulunan 20 suçlu içersinden de 13 kişinin okulu terk ettiği veya okuldan atılmış olduğu (% 65) görülmektedir. 22 hırsızlık suçundan tutuklu olanlar içerisinde, 13 kişi ve 30 cinayet suçunu işleyenler içersinden de 5 kişinin okulu terk ettiği veya okuldan atıldığı saptanmıştır. Gasp ve hırsızlık suçundan tutuklu olan suçluların yarısından fazlasının okuldan atılmış olmalarının veya okul ile ilgili ciddi sorunlardan dolayı okulu terk ettikleri bulgusunun saptanması, okul ve suç ilişkisi arasında bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Okulu terk etme veya okuldan atılma gerekçelerine bakıldığında özellikle; okulu sevmeme, devamsızlık yapma, başarısız olma, arkadaş grubuna takılma, öğretmen veya okul yönetimi ile yaşanan sorunlar ve okul yönetimi tarafından verilen disiplin cezalarının önemli bir yer tuttuğu dikkat çekmektedir.

Eliott ve Voss (1974) de yaptıkları araştırmalarda, bazı koşullarda okulu terk etme ile sapkınlık arasında bir ilişkinin varlığını destekleyen bulgular elde ettiklerini belirtmişlerdir. Bu araştırmalarda; okulda başarısız olan öğrencilerin, başarısızlıklarından dolayı kendilerine karşı bir güvensizlik duygusu duymaya başladıkları belirtilmektedir. Ayrıca onlara göre söz konusu bu başarısız öğrencilere, okula devam etmeleri yönünde baskı ve şiddet uygulama çabalarının, bazı durumlarda onları daha çok sapkın tutum geliştirmeye sevk edebilmektedir. Eliott ve Voss, zorlama bir tarzla okula gönderilenlerin

* Söz konusu bu araştırma Elazığ E Tipi Cezaevinde 2003 yılında; 40 mükerrer suçlu, 20 hırsız, 20 cinayet ve 20 de gasp suçundan tutuklu ve hükümlü olanlar üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırma henüz değerlendirme aşamasında olup, yayınlanmamıştır.

okulu terk edenlere oranla daha çok suç işlediklerini ileri sürmektedirler. Bu nedenle onlar, okulu suçluluk için önemli bir çevre yaratıcısı olarak görmektedirler (Conklin,1989:254).

Ancak, öğrencilerin okuldan atılmaları veya okul ile ilişkilerinin sonlandırılması yerine okulda tutulmalarının daha doğru bir tutum olacağını ileri sürmek mümkündür. Çünkü okulu terk eden veya okuldan atılan öğrencilerin okul ile ilişkilerinin kesilmesiyle birlikte, onların alt-kültür gruplarıyla temasa geçme olasılıkları daha da artmaktadır. Bu nedenle boş gezme veya suçlu gruplarla birlikte olma, suçluluk açısından daha önemli bir risk oluşturmaktadır. Bir anlamda okul, bireyin yasal süreçlerle ilişkisinin görece devam ettiren bir faktördür. Bu nedenle, okulla olan tüm bağlarının koparılması bireyin suç işleme için daha çok olanaklara sahip olma imkanını yaratacaktır. Aynı şekilde yine okul, önemli bir formel denetim mekanizmasıdır. Ayrıca okuldan atılan veya okulu bırakma durumunda kalan bireylerin gelecek ile ilgili beklentileri de riske edilmiş olmaktadır. Bu çerçevede bireylerin okula ilişkin gelecekle ilgili beklentilerinin sorunsallaşması, onların suç eylemlerine yönelme ihtimalini arttıran bir faktör olmaktadır. Bu konuda belirtilmesi gereken diğer bir husus ta; okulla ilişkisi kesilmiş bireyler, okuldaki başarısızlıklarını veya kendilerine olan güvensizliklerini bastırmanın veya kendilerini gerçekleştirmenin bir yolu olarak bazen alt-kültür gruplarıyla birlikte olmayı tercih edebilmektedirler. Bu nedenle haklı olarak benzer şekilde bazı araştırmacılar (Elliott & Voss, 1974; Polk,1969,1983; Rankin, 1980) suçluluğun, okul başarısızlıklarının bir sonucu ve sosyal problemlere bir çözüm arayışı olarak ortaya çıktığı düşüncesini dillendirmektedirler (Gullotta, Adams ve Montemayor, 1998: 73). Burada suçluluk, okuldaki gençlerin başarısızlığının bir arayışına karşılık gelmekte veya toplumsal sorunların bir çözümü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaptığımız çalışmada okulu terk eden/okulu bırakan öğrencilerin, terk etme veya okulu bırakma nedenlerini saptamak için ankette bu yönde sorulara da yer verilmiş ve ortaya çıkan bulgular şu şekilde tablolastırılmıştır.

Tablo 7: Hükümlülerin Okulu Terk Etme Nedenlerinin Dağılımı

Okul Yıllarında Karşılaşılan Sorunlar	Sayı	%
Ekonomik Zorluklar	426	83,9
Ailemin okula göndermek istememeleri	27	5,3
Başarısız olduğum için	51	10,0
Başka	4	,8
Toplam	508	100,0

“Ekonomik zorluklar” gerekçesiyle okulu terk ettiğini belirtenlerin oranı, tabloda en yüksek oranı oluşturmaktadır (%84). Bu da ekonomik güçlüklerin, okula devam edememe veya terk etmede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Hükümlülerin

önemli bir oranı, okul ile ilgili bir ilişkileri veya sorunları olmadığı için bu soruyu cevaplamamışlardır. Bu nedenle, 508 hükümlü değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırma bölgesinin ekonomik durumuna bakıldığında, ekonomik göstergeler açısından az gelişen bir bölge özelliği taşıdığı görülmektedir. Bu nedenle, ebeveynler çocuklarını okula göndermek yerine, ev işlerinde veya para getirici işlerde çalıştırma yolunu tercih etmektedirler (bkz. tablo 8). Başarısız oldukları için okulla ilişkilerini kestiklerini belirtenler, tabloda oransal olarak ikinci sırayı almaktadır. “Başka” seçeneğini işaretleyenler ise, isteksizlik ve devamsızlık yaptıkları için okulu bıraktıklarını belirtmişlerdir.

Bölgenin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, bireylerin okul dönemlerinde hem öğrencilik yapmayı hem de ailenin ekonomik bütçesine katkıda bulunmayı gerektirmekteydi. Hükümlülerin bu konuya ilişkin oranlar şu şekildedir.

Tablo 8: Hükümlülerin Okul Yılları Dönemlerinde Çalışma ve Okumaya İlişkin Bulgularının Dağılımları

Okul Döneminde Çalışma ile Birlikte Okuma Durumu	Sayı	%
Evet	594	73,2
Hayır	218	26,8
Toplam	812	100,0

Tablodaki değerler, suç işlemiş olanların yaklaşık olarak $\frac{3}{4}$ 'ünün okul dönemlerinde hem okula gittikleri gibi aynı zamanda da bir işte çalıştıklarını göstermektedir. Bu durumun, bireyin okul kurumuyla ciddi düzeyde bütünleşmesini engelleyen bir süreç olarak rol oynadığı görülmektedir. Bu süreç, aynı şekilde bireyin akademik performansını olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Aşağıdaki tabloda, okul yıllarındaki başarı durumuna ilişkin oranlar görülmektedir.

Tablo 9 : Hükümlülerin Okul Dönemlerindeki Başarı Durumlarının Dağılımları

Okul Yıllarındaki Başarı Durumları	Sayı	%
İyi	385	47,4
Normal	358	44,0
Kötü	70	8,6
Toplam	813	100,0

Cezaevindeki hükümlülere, “okul dönemlerindeki başarı durumlarının ne düzeyde olduğu” ile ilgili sorulan soruda, hükümlülerin % 47’si “iyi” olduğunu belirtirken, % 44’ü de “normal” olduğunu belirtmişlerdir. Okul başarısını, kötü olarak resmedenlerin oransal değeri, yaklaşık olarak % 9 düzeyindedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde yer alan bazı illerdeki cezaevlerinde hükümlü bulunan suçlular üzerine gerçekleştirilen bu araştırmada, suçluluğun düşük bir öğrenim fenomeni olduğu bulgusu elde edilmiştir. Araştırma bulguları, öğrenim kategorileri içerisinde suç oranının en çok “ilkokul” kategorisinde yoğunlaştığını ortaya

koymaktadır. Araştırma bulgularına genel olarak bakıldığında, suçların yaklaşık olarak % 78'inin lise düzeyinden düşük öğrenim düzeyine sahip olanlar tarafından işlendiği görülmektedir. Araştırmanın ortaya koyduğu diğer bir bulgu da, eğitim düzeyinin artışına paralel olarak - özellikle ilkokuldan sonra- suç oranlarının düşme eğilimi göstermesidir. Bu çerçevede, üniversite mezunlarının suçluluk oranının oldukça düşük düzeyde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu durum, suç olgusunun hem düşük nitelikli öğrenim/eğitim düzeyine ilişkin bir fenomen olduğunu, hem de araştırma alanının karakteristiğini yansıtan bir özelliğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Suçluluğun bu düşük düzey görünümü, Türkiye genelinde ve diğer ülkelerde yapılan suçlu profilleri ile de örtüşmektedir. Aynı şekilde bu çalışmada, suçluların ebeveynlerinin öğrenim düzeylerinin de oldukça düşük olduğu bulgusu saptanmıştır. Anne ve babalarının, öğrenim düzeylerinin düşük olması, çocuklarının yetersiz ve yanlış yetiştirilmesinde önemli ölçüde etkili olmaktadır.

Araştırma kapsamındaki hükümlülerin en çok işledikleri suç türlerinin başında adam öldürme suçu gelmektedir. Adam öldürme suçu, neredeyse tüm suçların % 50'sini oluşturmuştur. Suç işleme nedenlerine bakıldığında ise "hakarete uğrama" ve "servet anlaşmazlıkları" gerekçesi, suç işleme nedenleri arasında en yüksek değeri oluşturduğu görülmektedir. Suçlulara ilişkin diğer bir bulgu da, genelde düşük düzeydeki eğitim düzeylerine karşılık gelen, düşük nitelikli mesleklerde/iş kollarında (çiftçi ve esnaf) istihdam edilmiş olmalarıdır.

Araştırma Bölgesi içerisinde yer alan illerdeki cezaevi müdürleri ile yaptığımız görüşmelerde; cezaevi müdürlerinin tümüne yakını, bölgedeki suçluluğun nedenlerine ilişkin olarak "düşük eğitim ve kültür düzeyliliğini" en önde gelen faktör olarak göstermişlerdir. Ayrıca bu görüşmelerde onlar, bölgedeki eğitim düzeyinin düşüklüğünün yanı sıra, verilen mevcut eğitimin de oldukça kalitesiz olduğunu dile getirmişlerdir. Özellikle araştırma kapsamındaki suçluların, basit ve çok önemsiz konuların çözümünü büyük ölçüde fiziksel şiddet/güç kullanmak suretiyle çözmeye kalkışmalarının temelinde, eğitimsel ve kültürel bir boyutun olduğu hususu tartışma götürmemektedir.

Hükümlülerin okul yıllarında karşılaştıkları sorunlarının, başarı düzeylerinin, okul yöneticisi ve öğretmenler ile olan ilişki biçimlerinin suçluluktaki etkilerini tespit etmek, hükümlülerin büyük bir çoğunluğunun ilkokul mezunu olmaları veya her hangi bir öğretim kurumuna devam etmemiş olmaları nedeniyle oldukça güçtür. Çünkü hükümlülerin, yaklaşık olarak % 80'i, ilkokul mezunu veya her hangi bir öğretim kurumuna devam etmemiştir. Öğrencilerin sapkın alt grupları ile birlikte olmaları veya suç işlemeye başlamaları daha çok, ilkokul sonrası (ilköğretimin ikinci kademesi ve

ortaöğretim) öğretim safhalarında gerçekleşmektedir. Buna rağmen yinede bu çalışma, hükümlülerin % 23'ünün okul yıllarında bazı problemler (okuldan atılma, disiplin cezası alma, öğretmenlerle münakaşa etme v.b) yaşadıklarını göstermektedir. Bu oran içerisinde özellikle okuldan atılan veya okulu tek edenlerin oranı dikkat çekicidir (%14). Bu nedenle okulu terk etme veya okuldan atılma suçluluk açısından önemli bir risk faktörüdür. Öğrencilerin, okul ile olan ilişkilerinin kesilmesinde özellikle, bireylerin başarı ve okula olan ilgi düzeyleri etkili olmaktadır.

Ayrıca araştırmamızda hükümlülerin büyük bir oranın (% 68) köy ve ilçe doğumlu oldukları tespit edilmiştir. Bu saptama hükümlülerin, ilköğretimin birinci kademesini (ilkokul) oluşturan ilkokul düzeyindeki öğrenimlerini kısmen köy yerleşim yerlerindeki eğitim kurumlarından aldıkları anlamına gelmektedir. Okul değişkenlerinin bireylerin suç işlemelerindeki etkisini tespit etme açısından özellikle öğrencilerin ilkokul öğrenimlerini hangi yerleşim yerinde (şehir ve kırsal alan bağlamında) tamamladıkları hususu önemlidir. Çünkü, okul değişkenlerinin suçluluk üzerindeki etkisi kırsal ve kentsel alana göre farklılaşmaktadır. Bu çerçevede, köy gibi kırsal yerleşim bölgelerinde ilkokula giden öğrencilerin, kentte eğitim görenlere nispeten daha az suçluluk eğilimi içine girdikleri ileri sürülebilir. Bir anlamda, okul değişkenlerinin suçluluk üzerindeki etkisi kırsal alanlara kıyasla şehir alanlarında daha belirleyicidir. Burada, kırsal ve kentsel alanlar, sahip olduğu toplumsal yapı ve sunduğu imkanlar açısından farklı eğilimleri yansıtmaktadır. Kentsel mekanın kırsal alandan suçluluk açısından farklılaşan özellikleri kısaca şu şekilde belirtilebilir: 1-şehirden meşru iş fırsatlarının azlığı/kıtlığı, 2-yaşam koşullarının, şehir yerleşim yerlerinde daha çok güçlükleri barındırması 3- şehirde genç ve erkek nüfusun daha fazla olması, 4- alkolizm ve uyuşturucu kullanma alışkanlığının şehirde yaygın olması, 5- sapkın alt grupların varlığı 6-yeni yerleşim yerlerinde oluşan kültürün belirli suç türlerini tolere eden yapısı 7- şehirde işlenen suçların ortaya çıkarılmayacağı yönündeki beklenti 8- parasal işlem hacminin şehirde daha fazla olması, 9-şehirden disorganize alanlarının daha fazla olması, 10-şehrin heterojen yapısı, 11-enformel kontrol mekanizmasının şehirde daha gevşek olması, 12-aile kurumunun kentte zayıflaması ve çocukların ebeveyn otoritelerini daha rahat sorgulamaları, 13- şehirde sosyal değişimin daha hızlı olması v.b faktörlerin olumsuz okul deneyimi ile birlikte suçlulukta daha etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmalar (Gökçe,1971; Yavuzer,1990) ile polise intikal eden çocuk suç vakalarında da gözlemlendiği gibi, suç işleyen çocukların büyük bir kısmı gecekondu bölgelerinde ikamet etmektedirler (Hancı, 1995, 1999). Çocuk suçluluğu açısından potansiyel bir suç zeminini oluşturan gecekondu bölgelerinin, kente özgü bir fenomen

olduğu bilinmektedir. Bu açıklamalar, öğrenim düzeyi ve okul ile suçluluk arasındaki ilişkinin, kent ve kırsal alana göre değişkenlik gösterdiğini ve okul değişkenlerinin suç üzerindeki etkisinin saptanmasının başka değişkenlerin de birlikte analiz edilmesini gerektirdiğini vazetmektedir.

Özellikle batı ülkelerinde yapılmış araştırmalar okul olgusunun, suç çözümlerinde son derece önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu önem büyük ölçüde okulun, bireyin sosyalleşmesindeki etkisi, statülerde yarattığı değişiklik ve mesleki beklentilerden kaynaklanmaktadır. Okul kurumu sayesinde, bireyler yasal süreçler ekseninde sosyalleşerek belirli düzeyde bir hukuksal bilinç kazanmaktadırlar.

Ancak okul faktörünün suçluluk açısından önemi, sadece bireyde hukuksal düzene uyma yönünde yarattığı bilinç kazanımı ile sınırlı değildir. Belki de okulun en önemli işlevi, bireyleri sokaktan uzak tutan özelliğidir. Okula devam eden bireyler, bilgi ve beceri geliştirici bir kazanıma sahip olmalarının yanı sıra, okul kurumu sayesinde hukuk ve düzen yönünde disipline edilmekte ve gelecekle ilgili mesleki bir yönelim içine girmektedirler. Okula gitmeyen veya okulla ilişkisi kesilmiş bazı bireyler, önemli bir kurumsal kontrolden yoksun oldukları için, zamanlarını büyük ölçüde sokaklarda boş gezerek veya serserilik yaparak geçirme yolunu tercih etmektedirler. Diğer bir deyişle okula devam eden bireyler, okul ile ilişkisi kesilmiş veya okula düzenli gitmeyen bireylere nispeten daha az sokağı mesken olarak seçmektedirler. Sokaktaki alt gruplara katılan veya sokak kültürü etrafında sosyalleşen ergen veya gençler, hedonistik bir yaşamı tercih eğilimini sergiledikleri için suç ve sapkın davranışları yönelme olasılıkları daha yüksektir. Çünkü; sokaklarda boş gezerek veya serserilik yaparak iyi bir yaşam düzeyini tutturmak, ancak suç işlemekle mümkün olmaktadır. Bu nedenle söz konusu bu unsurların, bireylerin suç işlemlerinde veya suç işlemeye eğilimli hale gelmelerinde etkili faktörler olduğu ileri sürülebilir. Özellikle sokak ortamlarını, hukuk dışı eğilimlerin ve davranışlarının zemin bulduğu veya dölendiği mekanlar olarak tanımlamak mümkündür. Bu açıdan, suç olgusunu meşrulaştıran ve yaşantılayan bir içerimi bünyesinde barındıran sokak olgusu bu yönüyle, okul kurumuna karşıt bir pozisyonda yer almaktadır. Burada okulu terk eden bireylerin tümünün sokağı yönelecekleri veya suç işlemeye kaçınılmaz olarak başlayacakları iddia edilmemektedir. Burada daha çok, okuldan atılan veya okula düzenli gitmeyen, okula ilgi duymayan, başarısız olan bazı bireylerin; sokaklara veya bazı alt gruplara yönelebilecekleri belirtilmektedir.

Bu nedenle suç araştırmalarında genelde, aile ve okul kurumlarına ayrıcalıklı bir konum atfedildiği görülmektedir. Çünkü, bireylerin toplumsal değerlere bağlılığının sağlanmasında ve örülü toplumsal değerlere uygun davranış kalıbı geliştirmelerinde bu

iki kurum son derece temel bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, bu iki temel kuruma olan bağlılık düzeyi, bireyin suça yönelimli hale gelip gelmemesinde temel bir gösterge olmaktadır.

Her ne kadar okul ortamının niteliği, okul yönetimi ve personelinin öğrencilere olumsuz yaklaşımları, okuldan atılma veya okulu terk etme, düşük başarı v.b okula ilişkin unsurlar suçlulukta etkiliyse de, bu faktörler çocuğun düşük düzeydeki ekonomik yapısı, aile sorunları (aile parçalanması, ebeveynlerin boşanmaları, ilgisizlik, katı disiplin v.b) ve suçlu akran grupları gibi unsurlardan bağımsız değildir. Bir anlamda bireyin kriminal bir eğilim sergilemesinde okula ilişkin faktörlerinin yanı sıra, aile yapısı da burada sorumludur.

Bu nedenle, okul ve suç ilişkisini irdeleyen çoğu araştırmacılar özellikle okulun suçluluk açısından taşıdığı potansiyele dikkat çekerken, kimi araştırmacılar da öğrencilerin sahip olduğu ve yetiştiği aile koşullarına dikkat çekmektedirler. Bir anlamda bu araştırmacılar, okulu önceleyen faktörlerin varlığına daha çok gönderme yapma ihtiyacını hissetmektedirler. Aslında suçluluk açısından, bu iki sürecin birlikte ele alınması daha doğru olacaktır. Çünkü suç işlemde okul ile aile kurumu arasında hangisinin daha öncelikli veya etkili olduğunu saptamak oldukça güçtür. Ancak bazı araştırmalar, okul ile ilgili sorunlar yaşayan bireylerin aynı şekilde aileye ilişkin de ciddi sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bu iki süreç de, bireyi suça eğilimli kılmaktadır. Okula sorunlu gelen bireyler için okul, sapkın tutumları yaşantılama açısından sadece elverişli koşullar sunmaktadır. Özellikle çocuğun başarısız olması, okul yönetiminin olumsuz tutum sergilemesi, ekonomik yetersizlikler ve sapkın özelliklere sahip arkadaş grupların varlığı v.b unsurlar bireyin kriminojen bir yapı kazanmasında başat unsurlar olarak gözükmektedir. Ailenin ilgisizliği ve sorumsuzluğu da buna eklenince, bireyin suç işlemesi adeta kaçınılmaz bir hal alabilmektedir.

Bundan ayrı olarak burada belirtilecek diğer bir husus da, okul ile ilgili olumsuz bir yaşamı deneyimleyen bireylerin suç işleme olasılıklarının büyük ölçüde akran grubundan bağımsız olmadığı gerçeğidir. Bireyde kriminal bir yapının oluşmasında, akran grubunun suçluluk durumu ve bireyin akran grubu ile özdeşleşme derecesi etkili olmaktadır.

Çocuk ve ergenlerin okula gittikleri dönemler, onların çok hareketli, duygusal, maceracı ve özgürlük düşkünü olma niteliklerinin öne çıktığı bir zaman dilimine denk gelmektedir. Bu dönem ergen ve çocuklar açısından önemli biyolojik ve psikolojik değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle bazı bireyler için, yaşamın eğlence ve heyecan arayıcı yönü daha fazla öne çıkmaktadır. Okul ve sınıfın monotonluğu, bu

heyecan ve macera arama duygusunu bloke etmektedir. Bu eğilimdeki bireyler, bu nedenle okul yönelimli bir tutum sergileme yerine, okul yönetimi ve disiplini ile çatışan bir tarzı tercih etme yoluna gidebilmektedirler. Bu nedenle burada bireyin suça yönelip yönelmemesinde okul yönetiminin tutumu ve uygulanan eğitim programları son derece büyük bir önem taşımaktadır.

Bu değerlendirmeler, okul kurumunun suçun ortaya çıkmasında ve engellenmesinde temel bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle okul sisteminin niteliği, öğrenciye sağlanan imkanlar, öğrenci- okul personelleri ilişkisi, öğrenci- öğrenci ilişkisi ve okuldaki kültürel faaliyetler, suç veya suçluluğun engellenmesinde etkili faktörler olarak gözükmektedir. Bu nedenle okul ortamı; baskıcı, dışlayıcı ve stigmatize edici bir yapıdan uzak olmalıdır.

Bu faktörlerden ayrı olarak; okul yıllarındaki başarı düzeyinin düşüklüğü, okul yöneticisi ve öğretmenlere karşı negatif duygu ve davranış geliştirme, okula olan ilginin düşüklüğü, okuldan kaçma, sapkın arkadaş grubu edinme ve okul yönetiminin olumsuz tutumları gibi faktörler de suçlulukta etkili unsurlardır. Bu çerçevede öğrenim süreci içerisinde başarılı bir profili sergileyen öğrencilerin daha az suç işleyecekleri ileri sürülebilir. Çünkü başarılı olma, yasal kazanımları olan bir edimdir. Başarısızlık ve okul kurumuna/personeline yönelik olumsuz değerlendirme ve tutumlara sahip olmak ise, bireyin suç işlemesinde etkili olmaktadır. Bu nedenle, akademik başarı düzeyi düşük olan, okul yönetimi ve öğretmenleri ile tartışmalı ve kavgalı olan ve bundan daha önemlisi okulu terk eden/okuldan atılan gençler arasında, suç ve suçluluk oranı daha yüksek düzeyde gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Bovenkerk, Frank ve YEŞİLGÖZ, Yücel (2000), Türkiye'nin Mafyası (Çev: Nurten Aykanat Haluk Tuna), İletişim Yay., İstanbul
- Braithwaite, John (1989), Crime, Shame and Reintegration, Cambridge University, U.S.A
- Conklin, John J., Criminology, Macmillan, New York, 1989
- Demirbaş, Tamer (2001), Kriminoloji, Seçkin Yay., Ankara
- Dönmezer, Sulhi (1994), Kriminoloji, Beta Yay.İstanbul (8. Baskı)
- Farrington, David P. (1997), "Human Development And Criminal Careers", The Oxford Handbook of Criminology, Oxford University Press, New York,
- Gottfredson, Michael R. And Hirschi, Travis (1990), A General The Theory Of Crime, Stansford Univ. Pres, Stanford

- Gökçe, Birsen (1992), Toplumsal Bilimlerde Araştırma, Savaş Yay., Ankara
- Gullotta, Thomas P, Adams, Gerald P., Montemayor, Raymond (1998), Delinquent Violent, Theory and Interventions, Sage Pub. USA
- Hagan, Frank (1991), Introduction To Criminology, Theories, Methods, and Criminal Behavior, Nelson-Hall, Chicago
- Haancı, Hamit (1999), “ Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara: İç Göçler ve Çarpık Kentleşme” , (www.med.ege.edu.tr ~hanci/cocukyara3.html)
- Hancı, Hamit (1995), “Gecekondulaşma ve Çocuk Suçluluğu” Adli Tıp Dergisi, Sayı.11, 55, 62 Ankara
- Hirschi, Travis (2002), Causes of Delinquency, Transaction Pubeshers, USA
- İçli, Tülin (1992), Türkiye’de Suçlular, Bizim Büro Basımevi, Ankara
- Kasapoğlu, Aytül (1999),Sağlık Sosyolojisi:Türkiye’den Araştırmalar, Sosyoloji Derneği Yay. Ankara
- LaFree, Gary, Drass Kriss A., (1996), “The Effect of Changes in Intra-racial Income Inequality and Educational Attainment on Changes in Arrest Rates For African Americans and Whites, 1957 to 1990”, American Soc. Review, Vol. 61, p 614-634
- Livingston, Jay (1996), Crime ve Criminology, Prentice Hall, ABD.
- Lotz, Roy; Lee, Leona, (1999), “Sociability, School Experience and Delinquency”, Youth & Society, Vol. 2, p 199
- Sanders, Barry (1999), Öküzün A’sı, Ayrıntı yayınları, İstanbul
- Shoemaker, Donald J. (1990), Theories of Delinquenc, Oxford Univ. Press, Newyork
- Siegel, Larry J, (1989), Criminology, West Pub.,
- Suç ve Suçlu Profili (2002), İçişleri Bak. Emniyet Genel Müd. APK Daire Başk.Yay. Ankara
- Ünsal, Artun (1995), Kan Davası (Çev: Niyazi Öktem ve Emre Öktem), Yapı Kredi Yay.,İst
- Walters, Glenn D. (1992), Foundations of Criminal Science, Vol. 1, Praeger pub. New York
- Wilson, James Q, Herrnstein Richerd J. (1985), Crime and Human Nature, Simön ve Schuster Pub., New York

